

Traumatologisk granskning av antika vas målningar

Stephanos Geroulanos. **Trauma. Wund-Entstehung und Wund-Pflege im antiken Griechenland.** 172 sidor. Mainz-Rhein: Verlag Philipp von Zabern, 1994. Pris ca 500 kr. ISBN 3-8053-1413-2.

Recensent: professor Lars Thorén, Uppsala.

Stephanos Geroulanos är kirurg, uppvuxen med antikens vas målningar och de föremål som hans far funnit vid arkeologiska utgrävningar. René Bridler är också kirurg och har tidigare skrivit en dissertation med titeln »Das Trauma in der Kunst der griechischen Antike».

Den aktuella volymen utgör band 56 i serien »Kulturgeschichte der Antiken Kultur».

Rikt illustrerad med skademotiv

De antika vas målningarna, som vanligen diskuteras ur kultur- och konsthistorisk synvinkel, har här betraktats med läkarens blick för strids- och idrottsskador, skräck och död. Vas målningarna, mestadels från sjätte till fjärde århundradet före Kristi födelse, har kompletterats med målningar och skulpturer från dessa och följande århundraden samt med illustrationer till Corpus Hippocraticum från elfte århundradet efter Kristus. Av bokens 172 sidor upptas hela 86 sidor av 131 illustrationer tryckta på papper av hög kvalitet, så att bilderna kommer till sin rätt.

Vas målningarna tillkom under det antika Greklandens blomstringstid och i många av dem är motivet strid och idrott, men också olycksfall och drunkning har fångat konstnärernas intresse. Författarna har för sin studie valt ut motiv som kan tolkas ur traumatologisk synvinkel.

Från magi till vetenskap

I inledningskapitlet beskrivs medicinens utveckling under hippokratisk tid med dess försök till frigörelse från magi och religion och med införandet av en läkekonst grundad på observation och förnuft. Hela denna omvandling byggde på naturfilosofins och natur-

vetenskapens begynnande genombrott. Redan för Homeros var läkaren inte längre en magiker utan en praktiker, men så hade han i sin diktning mest med krigsskador att göra.

Traumatologin var givetvis mycket mindre än sjukdomsläran föremål för spekulation och fantasi. Kirurgi var inte en från medicinen avdelad specialitet, men inom krigshärarna hade man särskilda »sår-läkare». Jämför med våra medeltida sår-läkare och tyskarnas »Wund-ärzte».

Hypoteser om skadorna

Från krigen – inte minst det trojanska kriget – och från de Olympiska spelen och från Gymnasierna, där många sporter, en del av ganska brutal natur, bedrevs har konstnärerna hämtat sina motiv.

Dessa motiv i stort antal har författarna granskat ur kirurgisk synvinkel med beskrivning av de uppkomna skadorna. Man har också försökt se hur skräck och dödsångest framskymtar i konstnärens framställning. Ofta visar bilden hur vapnet, spjutet eller svärdet, tränger in i kroppen. Här har då författarna utgående från vapnets läge och riktning diskuterat vilka tänkbara organskador som drabbat den sårade. Vissa gånger kan dock resonemanget te sig litet väl hypotetiskt. I smärre avsnitt diskuteras bilder som illustrerar självmord, drunkning och skador åstadkomna av djur.

Särförband granskas

Läkarens eller i vissa fall stridskamratens hjälp med särförband till den skadade får sin

NYA BÖCKER

kortfattade belysning. I det sammanhanget är det av intresse att Soranos från Ephesos under första århundradet efter Kristus skrev en »Förbandslära», som sedan av didaktiska skäl illustrerades under det följande århundradet. Redan i de hippokratiska skrifterna finns emellertid förbandsläggning redovisad.

Kulturhistoriskt intressant

För den kulturhistoriskt intresserade har boken ett stort värde, inte minst genom det förnäma bildmaterialet, sannolikt ganska svåråtkomligt för de flesta av oss, och för den givande historiken bakom bilderna och innehållsanalysen av dem. •

En 1500-talsavhandling om älgen

Apollonius Menabenus. **Det stora djuret. En 1500-talskrift om älgen.** Stockholm: Fischer & Co, 1996. Pris ca 290 kr. ISBN 91-7054-808-0.

Recensent: leg läkare Jan Bondeson, Kennedy Institute of Rheumatology, London.

Antalet till svenska språket översatta latinska 1500-talsavhandlingar inom medicin och zoologi är inte stort. Ett inte obetydligt tillskott är italieneren Apollonius Menabenus' »Tractatus de Magno Animali», en avhandling om det stora djuret. Detta djur var inget annat än älgen, som vid denna tid var avsevärt legendomspunnen och liknades vid medeltidens mytologiska monster. Till skillnad från många av de tidigare författarna av zoologiska verk om älgen hade Menabenus med egna ögon sett det stora djuret. Han hade varit livläkare hos Johan III omkring 1570 och hade studerat älgar i kungens djurgårdar. Denna fördel utnyttjar han genom att på en och en halv sida lämna en summarisk beskrivning av djurets utseende. Hans främsta intresse var dock älgens användning inom läkekonsten.

Under 1500-talet antogs äl-

gen vara det olyckligaste av alla djur, vilket gav den dess tyska namn »Elend» (elände). Orsaken till detta var att älgar antogs vara behäftade med fallandesjuka; skulle man tro Menabenus och hans zoologkolleger stupade epileptiska älgar ideligen omkull ute i skogarna.

Det stora djuret var enligt Menabenus modernt nog att bruka egenvård då det drabbades av ett anfall: genom att i sittande ställning föra ena bakklöven mot örat fick den snart krampryckningarna att upphöra.

Älgklöven ett anti epileptikum

Älgklöven fick därför stort rykte som anti epileptikum, ett bruk som säkerligen spreds avsevärt genom Menabenus' avhandling. Han rekommenderade profylaktisk behandling genom att den fallandesjuka alltid bar ringar gjorda av älgklövar. För anfallsakupering kunde den sjuke kratsa sig i örat med en liten spatel gjord av klövens substans. Detta var säkerligen inte så lätt för den som drabbats av ett begynnande grand mal-anfall. Man kan spekulera i att älgens största insats inom 1500-talsmedicinen var att införa trumhinneperforation som en erkänd biverkning av anti epileptisk behandling!

Obskyr skrift

Översättningen av och kommentarerna till Apollonius Menabenus' bok är helt igenom professionellt utförda av docent Hans Helander, Uppsala. Den utförliga notapparaten ger många referenser till äldre och nyare litteratur om älgen samt intressanta paralleller till andra exempel på bruket av substanser från djurriket inom den medicinska farmakopen.

Gunnar Brusewitz har bidragit med en intressant inled-